

## Hústrúin í Húsavík

*Eftir John Davidsen.*

Í brævi frá 6/8 1827<sup>1)</sup> sigur C. C. Rafn Jens Davidsen frá, at hann hevur funnið nøkur føroysk pergamentsbrøv, har ímillum eitt heldur stórt frá 1407, »for Sproget og Retskrivningen meget mærkværdigt«<sup>2)</sup>. Hann biður Davidsen geva gætur, um tílík fornbrøv enn munnu finnast í Føroyum, og heldur fram: »Ligeledes var det interessant at optegne Folkesagn især om Begivenheder paa Øerne.« Aftursvarið hjá Davidsen havi eg ikki sæð, men hann hevur í hvussu er nevnt eina søgn, tí í brævi frá 1/8 1828<sup>3)</sup> skrivar Rafn: »Sagnet om den rige Kone fra Husevig er De vel saa god at meddele mig ved Lejlighed.« Tað man Davidsen ongantíð hava fingið upp í lag; so seint sum 26/10 1847 skrivar J. H. Schrøter: »Paa Skuø overlevede kun en Dreng Pesten, men Zidsel eller Cecilia havde da allerede fundet Guldhornet, hvorom Davidsen har faaet Sagnet fra Skaalevig og vil lade det renskrive.« At uppskriftin er varðveitt, er eina Schrøter at takka. Longu í 1829 hevði hann sent Rafn ættartøl hjá sær sjálvum og øðrum við yvirskriftini: Slægtereistere fra Enevold og Cecilia ellers kaldet Zidsel, Hustruen i Husevig, og í november 1838 sendi hann triggjar sagnir, ein teirra soljóðandi (teknsetingin er broytt):

Et sagn, som angaaer Hustruen i Husevig, som er opskrevet af en Bonde i Skaalevig, tager jeg mig den Frihed at afskrive, da det synes mig at have Sammenhæng med dette Sagn.

N 2 Fortællingen om Hustruen i Husevig i Sandø Syssel.

Hendes rette navn var Sidsel, og formodes, at hendes Fader

heed Joen, altsaa var hendes rette navn Sidsel Joensdatter. Hun var fød i Schuøe og opholdt sig der i sin Ungdoms Aar som Tienestepige, da hun var af fattige Forældre.

Engang som Tienestepige var hun borte i Haugen og passede paa Køer, hvorpaa hun sov hen ude paa Marken; saa drømte hun, at et sagde til hende: »Du sover paa Guldet,« hvorpaa hun vaagnede og kunde ikke vide, hvad det skulde betyde; derpaa sov hun Andengang og drømte det samme, end videre at Guldet laae under en Ryg imellem 2de Kiødner; derpaa vaagnede hun atter og betænkte sig nøje, hvad denne Drøm skulde betyde, og udtænkte det saaledes: at det maatte være imellem hendes Øjne og under hendes Næse, som Guldet laae; derpaa begyndte hun at grave i Jorden, og endelig fandt et Horn med Guld, som hun tog til sig og giemte en Tid. Hun havde ingen Giemme for samme Guldhorn uden paa Gulvet under en Haand Qvern, altsaa maae hendes Forfatning den Tid have været meget ussel. Der siges, at samme Guldhorn skal have været nedlagt af Sigmund Brestessøn, som boede i Skuøen. Noget derefter fik hun i Sinde at rejse til Norge, hvorunder Færøerne da laae, og havde sit Guld med sig. Hvad Seculum det var, vides ikke, men det formodes, at Magnus Barfoed var regierende Konge i Norge, og Biskopperne vare i Kirkebøe paa Færøe, som sluttes deraf, at disse ikke vare fornøjede dermed, at hun reiste dem uafvidende, og naar dette skal være saaledes, maae hun have været til i det Rum mellem det 8de og 11de Aarhundrede. Hvad hun i alle Henseender udrettede i Norge, vides ikke, men hun kom tilbage til Færøerne gift med en Mand, hvis Navn var Enevold. Paa denne sin Rejse havde hun erhvervet sig Husevig, hvortil da hørte det saakaldte Skarvenæs, som den Tid var ubeboet og blot som et Stykke Hauge hørende til Husevig. Enten det Husevig var hende foræret, eller det vejede i Køb ligemed Guldhornet, vides ikke, men Kongen i Norge forærede hun Guldhornet, hvorpaa han gav hende det Valg at udvælge sig et Bøjgdelaag paa Færøerne, hvad hun lystede, og hun udvalgte Husevig. —

Derpaa sadte hun sig ned at boe i Husevig med sin Mand. Der siges, at hendes Stokkestue, som hun boede i, forhexede hun ganske heel bygt drivende fra Norge, blot at Liovere Buen manglede, men Dagen derpaa kom Liovere Buen ogsaa drivende; siden sadte hun Stuen ned paa Storestue Grund i Husevig, hvilke Grunder endnu sees at være byggede meget bedre, end sædvanlig Maade har været i Færøe, og det med Kiælder, Høel(a)der og ievnt stenlagde Tune.

Derpaa regiærede hun i Husevig en Tid lang og forsendte sin Mand til Norge adskillige Gange med sin Skude, som hun ejede og stod i Husevig i et Nøst, hvis Toft endnu staar til syne. Hun søgte at faae sin Mand til Ridder, men det blev altid af Kongen afslaaet, formedelst Manden ikke dertil var skikket efter Kongens Mening; og derover var hun ilde fornøjet og ikke vel modtog sin Mand, hvergang han kom hjem. Hun førte den heele Myndighed og ansaae sin Mand for ingenting. Kirkegaarden i Husevig blev af hende bygget, og det sees endnu, at der ere Stene, samt i Høladen, ikke dertil bragte uden med gode Redskaber, og i Mangel deraf med Troldoms Kunst. En Steen staaer endnu i Skaalevigs Hauge som Markeskiæl mellem Dalen og inderste Hauge, hvis Navn er *Graasteen*. Den Steen havde hun tiltænkt sin Bygning og fik en *Niig* at slæbe den fra Molbergs Botn\* i Trødum Hauge paa Sands, men naar Niigen kom til Stedet, hvor Stenen nu staaer, da gik dens hale i tu, og derpaa slap den Stenen. Stenen er 6 Alen høj og 8 Favne omkring.

Børn vare følgende: Joen og Ole Enevolds Sønner. Hendes nedstigende Linie er følgende i en Grad: Joen Enevoldsen, Enevold Joensen, Sidsel Enevolds Datter, som var gift med Guttorm Roassøn, Laumandens Søn fra Færøe. Disse Folk vare de første, som beboede Skarvenæs. Guttorm Roassen forliiste i Suggen paa Skarvenæs paa en Baad, og da var hans Søn Asbiørn Guttormsen uføed. Det fortælles, at denne Asbiørn Guttormsen og hans Bedstefader Enevold Joensen Husevig

---

\* Múlbergsbotnur.

engang kom til Uenighed om Markeskiæls trætte mellem Husevig og Skarvenæs; disse glimtes en heel Dag, og disse Spoer saaes et heelt Aar, og der blev opvælt store Steen af deres Fødder, og den gamle Enevold stod til Vinding. Derefter Guttorm Asbiørnsen, Joen Guttormsen, som var den første Lejlænding, der boede paa Dalsgaard i Skaalevig; Joen Joensen Skaalevig, Katrine Joens Datter gift med Simon Thomasen i Kirkebøe, Katrine Simons Datter gift med Hans Joensen Skaalevig, Joen Hansen Skaalevig, Andreas Joensen Skaalevig, Maren Andreas Datter gift med Clemend Johannesen Skaalevig, Daniel Clemendsen, Joen Danielsen, og hans Søn Daniel Joensen Skaalevig, nu levende.

Sagnet er ordret afskrevet efter en Original, som Hr. Davidsen ejer.

Seinasti maður í ættargreinini omanfyri er tann kendi sögu- maðurin Jógvans Dánjal ella Dánjal á Oyri, men eftir Sands sögu<sup>4)</sup> kann tað ikki vera hann, ið skrivað hevur, heldur man tað vera bóndin á Stovuni ella í Dalsgarði.

Av tí, ið framlagt er, sæst, at Skálvíksbóndin, hvør hann so var, Davidsen og Schrøter skrivaðu Hustruen og sögdu sjálvandi *hústrúin*. Slúttligt er, at soleiðis hava fólk sagt, men í hesum líki kom orðið ikki á prent.

Uttan at nevna heimildarmenn sínar nýtti V. U. Hammershaimb bæði í ferðafrágreiðingini frá 1848<sup>5)</sup> og í søgnini<sup>6)</sup>, sum prentað var fyra ár seinni, tað eldra orðasniðið *húsfrú(in)*. Hann man hava hildið, at tað dansktljóðandi orðið hústrú, sum fólk kendu so væl úr bíbliumálinum, og sum Rafn umsetti til »Kone«, hevur verið óhóskandi heiti fyri so mæta kvinnu. Hann hevur so í hesum føri sum í øðrum fylgt ráðum N. M. Petersens »at leita eftir upphavsforminum aftan fyri tann avbronglaða framburðin«<sup>7)</sup>. At hann nærum 40 ár seinni í Færøsk Anthologi broytti heitið til *húsfrúgv(in)* prógvar óbeinleiðis, at soleiðis hevur tilgongdin verið: var formurin rættur av fyrstantíð, var óneyðugt at broyta. Av uppskriftum, sum liggja eftir dr. Jakobsen, sæst, at í nítiárunum hevur hann

mangan hoyrt fólk siga *hústrúin*<sup>8)</sup>, men í bókum sínum skriv-  
aði hann alsamt *húsfrúgvín*. Einans ferðina nýtti hann orðið  
*hústrú* í staðin fyri tað gamla sniðið *húsproya*<sup>9)</sup>.

Tó at vit kasta Hammershaimb og dr. Jakobsen fyri, at teir  
við sínum skeivu skrivligu formum mundu køvt tann rætta  
munnliga formin sjálvt í eystanbygdunum í Sandoy, skulu vit  
føra fram teimum til undanførslu, at teir og flestu samtíðar-  
menn teirra vistu ikki betur, enn at tey ymisku orðasniðini,  
vit hava nevnt, og enn fleiri, merktu øll tað sama: kona ella  
matmóðir. (Sembr. greinina *husfru* í Kulturleksikon for nordisk  
middelalder VII). Í orðasavninum til Færøsk Anthologi, sum  
dr. Jakobsen greiddi úr hondum, lesa vit, at *harra* »bruges  
kun som titel«, og at *frú(gv)* eisini kann merkja »fornem  
kvinde«, men *húsfrú(gv)* er ikki annað enn »husfrue, hus-  
moder« svarandi til, at *húsbóndi* merkir »husbond, husfader«. Orðið *hústrú* slapp sjálvandi ikki upp í part hvørki í vanligari  
ella neyvari stættarligari merking. Kortini er tað løgið, at dr.  
Jakobsen ikki hevur rakt við hetta orðið, so ofta tað kemur  
fyri í Diplomatarium Norvegicum og viðhvørt verður til-  
skilað í navnalistanum eins og aðrir titlar.

Umleið 100 ár eftir at søgnin um hústrúnna var prentað,  
skrivaði Jacob Jacobsen<sup>10)</sup>: » Í norrønum miðaldarmáli hevði  
ein riddari altíð *herra* (*harra*) framman fyri navni sínum, og  
kona hansara var nevnd *frú*. Var maðurin ikki riddari, men  
kortini aðalsmaður, fekk kona hansara orðið *hústrú* framman  
fyri navninum. Men eisini løgmen, borgarmeistarar og ráðs-  
menn, ið ikki vóru av aðalsætt, høvdu rættindi sum »hand-  
gingnir menn«, og konan var *hústrú*.« (Sembr. Kulturhistorisk  
leksikon for nordisk middelalder VI, 509 og 512).

Fyrst í greinini tykist Jacob Jacobsen at ivast, um *hús-  
frú(gv)* og *hústrú* er tað sama, men við at samanbera teir  
ymisku formarnar av orðinum (her blandar hann ta vanligu  
merkingina av orðinum við sermerkingina omanfyri) kemur  
hann til tað úrslit, at í miðaldarmáli hava orðini *hústrú*  
(*hustru*) og *húsfrú(gv)* ávikavist verið norskur og føroyskur  
tittul, og tískil nýtir hann hesi bæði orðini hvørt um annað.

At Jacob Jacobsen kemur til hetta úrslit, er ekki at undrast á. Føddur og uppvaksin í Havn og búsitandi í Noregi mesta partin av ævi síni hevur hann ongantíð hoyrt *hústrúnna* í Húsavík gitna og kennir so statt bara teir hammershaimbsku formarnar *húsfrú(gv)*. Hann vísir á, at dr. Jacobsen hevur misskilt orðið *hústrú* (*húsfrúgv*), bæði tá talan er um hústrú Elina Eiriksdóttur og um Guðruna Sjúrdardóttur, sum hóast alt sítt ríkidøm *ekki* var *hústrú*. Men at leggja dr. Jacobsen ella Hammershaimb undir at hava *misskerivað* orðið, tað dittar hann sær ikki til, tó at hann man hava havt illgruna um, hvussu vorðið var.

Jacob Jacobsens grein, sum man vera atvoldin í, at orðið *húsfrú(gv)* í aðru útgávu (1961) av føroysk-donsku orðabókini hevur fingið merkingina »fornem gift kone«, elvdi monnum til av nýggjum at fara undir at greiða hesa fløkju, og langt um leingi fingi húsavíkingar málið aftur fyri seg í útvarpsfyrilestrunum hjá Hanusi Samuelsen *Hvør var hústrúin í Húsavík*<sup>8)</sup>, so nú má sigast at vera komið aftur á beint.

Dr. Jacobsen helt seg hava gott um at halda, tá ið hann tókst við at prógva, at Guðrun Sjúrdardóttir var hústrúin í Húsavík<sup>11)</sup>.

Jacob Jacobsen ger stutt av og sigur, at hon var als ikki *hústrú*, og so er tann søgan úti. Í staðin fyri vísir Jacob Jacobsen á hústrú Elina Eiriksdóttur, sum norski ættargranskarin Henning Sollied hevur skrivað um<sup>12)</sup>. Hann vil vera við, at hústrú Elin Eiriksdóttir í Føroyum (!) doyði barnleys stutt fyri 1447<sup>13)</sup>, og at hon hevði verið gift við uppreistrarmanninum Ámundi Sjúrdarsyni Bolt, sum kongur tíggju ár frammanundan var biðin um at gera til lensmann í Føroyum<sup>14)</sup>. Fyri at siga sum er, so hongur alt hetta í leysari luft. Tað er einki prógv fyri, at kongur játtaði hesa bøn, tíansheldur at Ámundur nakrantíð setti sín fót á Føroya steinar. Eingin veit at siga við vissu, hvørjum hústrú Elin var gift við, ei heldur um hon hevði annað samband við Føroyar enn tað, sum brævið váttar, at hon átti jørð her. Men hvat um tað? So seint sum í 17.øld áttu dansk-norskar aðalsættir út við 300 merkur í Føroyum.

At enda skulu vit vísa á eitt bræv<sup>15</sup>), sum var prentað um somu tíð sum søgnin um hústrúnna, men sum eingin higartil hevur givið gætur. Tað er dagfest 1. august 1487, og í tí ger Hans biskupur í Bergen kunnugt, at hústrú Ingibjörg (Ingeborg) leiddi fram tvey vitni, sum bóru og svóru fullan bókar-eið, at hústrú Ragndið, móðursystir hennara, hevði tikið við hálvari rentuni av Bergs baðstovu í Bergen hennara vegna, *alt meðan hon var í Føroyum*, og at hetta var hennara rætti arvur og óðal.

Viðvíkjandi baðstovuni á Bergen er at siga, at harra Jákup Fastúlvsøn riddari átti hana fyrst í 15. öld, men nakað samband millum hann og hústrú Ingibjörg er ikki funnið enn.

Verður nú spurt, hvørjum hústrú Ingibjörg hevur verið gift við, er ikki langt burtur at leita eftir líkligum svari. Í einum transkriptabrævi, skrivað í Havn 2. mai (ella 13. september) 1479<sup>16</sup>) finna vit tveir menn, ið báðir høvdu ta stættarstöðu, sum gav konum teirra rætt til at bera hústrútittulin. Annar var Jørundur Skógdrívsson, lögmaður í Føroyum, og hin Búi (Búgví) Pætursson, kongs hirðmaður. Eftirkomarar hjá lögmanni eru í 16. öld at finna í Norðoyum, meðan einki hevur spurst til nakað avkom hjá hirðmanninum.

Men hvørt hústrú Ingibjörg var gift við lögmanninum ella hirðmanninum, so er hon einasta søgufasta miðaldar hústrú í Føroyum, vit vita um.

#### SUMMARY

A record of a tradition from the village of Skálavík, Sandoy, letters and genealogical tables put together by Jens Davidsen and J. H. Schrøter demonstrate clearly, even though written in Danish, that local people have said *hústrúin* í Húsavík, but nothing of this material has ever been published. V. U. Hammershaimb on the other hand used the form *hústrú* in *Antiquarisk Tidsskrift* and *hústrúgv(in)* in *Færøsk Anthologi*. This latter form dr. Jakob Jakobsen made use of in all his books, but in his written records the form *hústrúin* is often to be found. They were not aware of the fact that in late medieval time in Norway *hústrú* was title of the wife of an esquire (*vápnari*) or a man of a similar rank. Mr. Jacob Jakobsen was the first one to point out this special meaning

in connection with the Faroese tradition, but as he knew only the forms of Hammershaimb he writes *hústrú* and *húsfrú(gv)* at random.

But the broadcast lecture of Mr. Hanus Samuelsen, himself a native of Húsavík, made it clear that the original form has been *hústrúin*.

There is no evidence that *hústrú* Elin Eiríksdóttir, who lived in the first half of the 15th century, had other connection with the Faroes than hereditary land. But a letter of 1. August 1487 proves that *hústrú* Ingibjörg has been in the Faroes.

#### BÓKMENTIR

1. Føroya Amts Bókasavn 1828—1928. Tórshavn 1929. 62.
2. *Jakob Jakobsen*: Diplomatarium Færoense. Tórshavn og Keypmannahavn 1907. 36—48.
3. Føroya Amts Bókasavn 1828—1928. 68.
4. *Edward Hjalt*: Sands søga. Tórshavn 1953. II.
5. Antiquarisk Tidsskrift 1846—48. 262.
6. Antiquarisk Tidsskrift 1849—51. 172.
7. *Chr. Matras*: Føroysk bókmentasøga. Keypmannahavn 1935. 56.
8. *Hanus Samuelsen*: Hvør var hústrúin í Húsavík. Úrval (Útvarp Føroya) 1. árg. nr. 4, 2. árg. nr. 1.
9. *Jakob Jakobsen*: Diplomatarium Færoense. XXXV.
10. *Jacob Jacobsen*: Um húsfrýr í Føroyum. Útiseti V. Keypmannahavn 1950. 110—119.
11. *Jakob Jakobsen*: Færøsk sagnhistorie. Tórshavn og København 1904. 34—37.
12. *Henning Sollied*: Kildekritiske undersøkelser vedrørende nogen middelalderslekter. Norsk slektshistorisk tidsskrift VII. 1940. 296.
13. *Jakob Jakobsen*: Diplomatarium Færoense. 53.
14. *Jakob Jakobsen*: Diplomatarium Færoense. VI.
15. Diplomatarium Norvegicum II. Christiania 1852. 692.
16. Diplomatarium Færoense. 52.

Brøv o. a. frá J. H. Schrøter eru í Oldskrift-Selskabets Arkiv á Kgl. bókasavninum. Her prentað eftir fotomyndum, sum Fróðskaparsetur Føroya eigur.